

Norbert MORCINIEC

ORCID: 0000-0002-8499-828X

Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu, vh. Uniwersytet Wrocławski

Mijn herinneringen aan Professor Ludwik Zabrocki (1907–1977)

Abstract

Professor Ludwik Zabrocki (1907–1977), an eminent Polish linguist, was an inspiration in linguistic research on Germanic languages for a young scholar from Wrocław. At the end of the 50's of the 20th century, Norbert Morciniec took part in scientific meetings in Poznań, where Zabrocki had worked on a holistic approach of Polish research on Germanic languages. The young MA then started to develop studies on the Dutch language. That resulted in establishing a language course, then a specialisation of Dutch within the Germanic studies. New books about Dutch language and literature were written, a scientific journal was established, finally an autonomous Chair for Dutch at the University of Wrocław was created. Today this Chair employs numerous researchers who have further developed the Dutch studies and who are educating numerous students in this field. The text ends with a wish to the pupils of the author, today themselves professors: that they, too, do open new horizons for their pupils.

Keywords: Ludwik Zabrocki, linguistic research, Netherlandistics, Amsterdam, Wrocław.

Mijn contacten met professor Ludwik Zabrocki (1907–1977), een bekende Poolse linguïst van de Adam Mickiewicz-Universiteit (*Uniwersytet Adama Mickiewicza, UAM*) in Poznań (een kleine 200 km ten noorden van Wrocław), begonnen bijna zeventig jaar geleden en duurden tot het einde van de jaren 50 van de 20ste eeuw. Ik was toen assistent van professor Jan Piprek (1887–1970), een eminente germanist en lexicograaf aan de Universiteit Wrocław. Ik had toen gehoord dat professor Zabrocki voor zijn assistenten aan de Leerstoel voor Germaanse Talen in Poznań (*Katedra Języków Germańskich*) maandelijks speciale wetenschappelijke bijeenkomsten in Poznań organiseerde, waarvoor hij ook onderzoekers van andere Poolse universiteiten uitnodigde.

De taalkunde werd binnen de germanistiek in Wrocław (aan de toenmalige Leerstoel voor Germaanse Filologie, *Katedra Filologii Germańskiej*) door twee professoren: Jan Piprek (1887–1970) en Ryszard Ligacz (1903–1982) vertegenwoordigd. Zij waren allebei *Junggrammatiker pur sang*, die enkel Gotische en Oudhoogduitse teksten aan het interpreteren waren. Ikzelf had op dat moment net mijn tweejarige assistententijd bij professor Leon Zawadowski (1914–2018) beëindigd, een vooraanstaande filoloog, hoogleraar en hoofd van de Leerstoel voor Algemene Taalkunde aan de Universiteit Wrocław (*Katedra Językoznawstwa Ogólnego Uniwersytetu Wrocławskiego*). Daardoor had ik een zekere *back ground* in de structuralistische linguïstiek verkregen. Voor mij was het toen overduidelijk dat ik binnen de toenmalige germanistiek in Wrocław voor mijn eigen wetenschappelijke ontwikkeling niet veel te verwachten had. Ik nam daarom des te gretiger de uitnodiging van professor Zabrocki aan om aan zijn wetenschappelijke bijeenkomsten deel te nemen. In een telefoongesprek verzocht hij mij om een lezing over het door mij onderzochte onderwerp te houden. Ik bestudeerde toen de regels van de fonologische identificatie van de Praagse School, waardoor ik zodanig een thema uit dit onderzoeksveld had voorgesteld.

Aan het einde van deze bijeenkomsten, waarbinnen óf professor Zabrocki zelf, óf een van de collega's zijn werk presenteerde, was er altijd de mogelijkheid voor individuele gesprekken. Bij één van die gesprekken had ik aan professor Zabrocki toevertrouwd dat ik aan de nominaalverbindingen van de West-Germaanse talen werkte en dat ik dit als mijn dissertatie wilde voorstellen. Ik had mijn hoofdstellingen voorgesteld en om advies gevraagd. De reactie was typisch professor Zabrocki: "Nou, schrijft u dan maar, en als u resultaten heeft, dan refereert u ze".

Ik had in 1961 in Wrocław mijn proefschrift verdedigd... En een van de beoordelaars was uiteraard professor Ludwik Zabrocki.

Ik ging ook later van Wrocław naar Poznań om daar aan de zittingen van de linguïsten van de universiteit deel te nemen. Na een van deze bijeenkomsten vroeg professor Zabrocki me om hem te bezoeken. Hij stelde me in het kort zijn concept van de gehele Poolse germanistiek voor. Deze zou alle Germaanse disciplines omvatten; hij stelde me voor om het Nederlands te gaan bestuderen. Hij zei ook, dat dr. Aleksander Szulc en dr. Marian Adamus daarmee instemden om respectievelijk de Zweedse en de Deense filologie te gaan bestuderen. En hij voegde eraan toe dat ik dan het Nederlands in mijn proefschrift zou kunnen opnemen.

Het was een voorstel dat ik niet kon afwijzen. Het had mij immers een nieuw onderzoeksperspectief geopend; en ook de mogelijkheid om in Wrocław een nieuw studievak te kunnen creëren. Maar er was meer: professor Zabrocki zou niet Professor Zabrocki zijn geweest, had hij het slechts bij dit voorstel gelaten. Na dit gesprek kreeg ik van het Poolse Ministerie voor Hoger Onderwijs (*Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego*) het bericht dat mij een eenjarige studiebeurs in

Nederland werd toegekend. Ik wist heel goed dat dit het initiatief van professor Zabrocki was – ikzelf had die beurs immers niet aangevraagd.

Op advies van professor Zabrocki studeerde ik in de jaren 1966/67 in Nederland, aan de Leerstoel voor Algemene Taalwetenschap van de Gemeentelijke Universiteit in Amsterdam (de huidige Universiteit van Amsterdam) bij professor Anton Reichling (1898–1986), een Nederlandse structuralist. Ik ging vlijtig naar lezingen over grammatica, taalgeschiedenis en Nederlandse literatuur, en in mijn vrije tijd werkte ik aan mijn Habilitationsschrift. Los daarvan zocht ik ook contact met het Departement Internationale Samenwerking van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen in Den Haag. Ik zal daar wel een eerlijke indruk gemaakt hebben, toen ik aan het hoofd van dit departement, mw. mr. Eke Talsma (1924–2012), met wie ik later jarenlang bevriend was, mijn plan voorlegde om in Polen, concreet: in Wrocław, een taalcursus Nederlands op te zetten en, op langere termijn, een studie Nederlands op te richten. Want: men had mij beloofd, op kosten van het ministerie een Nederlandse lector naar onze universiteit te sturen en ook de aankoop van de benodigde boeken financieel te ondersteunen. Een belofte die later nauwgezet werd nagekomen.

Met mijn studie bij professor Reichling is een interessante anekdote verbonden. Nog vóór de verdediging van mijn doctoraat had ik naar hem mijn Duitstalige bijdrage onder de titel “*Ein Phonem oder zwei?*” (Één foneem of twee?) gestuurd. Professor Reichling was (samen met Albert Willem de Groot, 1892–1963) medeoprichter en redacteur van het Nederlandse (en tevens internationale) tijdschrift *Lingua. International Review of General Linguistics*. Daar wilde ik mijn tekst publiceren, een uiteenzetting over een probleem dat in deze tijd zeer intens werd bediscussieerd. Mijn brief aan professor Reichling had ik, conform mijn toenmalige status in Polen, ondertekend: “Mgr Norbert Morciniec” (dus: *magister*, *Master of Arts*). Kort daarna kreeg ik een brief van de professor dat mijn artikel voor publicatie werd aangenomen. De brief begon met de woorden: “Weledel Zeergeleerde Heer...” Professor Reichling had de afkorting ‘mgr’ als ‘monsignore’ gelezen en mij dus voor een bisschop gehouden! Ik had dat niet gecorrigeerd – en de bijdrage van de jonge *magister* verscheen reeds na drie maanden in *Lingua*.

Jaren later, tijdens mijn verblijf in Amsterdam, kwam de aap uit de mouw. Ik had professor Reichling opgebeld, stelde me met mijn naam voor en vroeg om de mogelijkheid voor een bezoek bij hem. Op de afgesproken tijd stond ik, met een boeket rozen, voor zijn deur. Professor deed open, keek me aan en vroeg: “U bent monsignore Morciniec?” Hij dacht nog steeds dat ik bisschop was. “Nee, professor”, antwoordde ik, “geen monsignore, maar magister, nu al doktor”. Er werd veel daarover gelachen... Maar: zulke voorvallen brengen mensen ongetwijfeld samen. Trouwens: professor Reichling was te zijner tijd, meer dan 30 jaar lang, lid van de jezuïetenorde, en had zonder twijfel een groot respect voor de bisschoppen.

Terug in Wrocław legde ik mijn Habilitationsschrift voor, onder de titel *Distinktive Spracheinheiten im Niederländischen und im Deutschen* (Distinctieve taaleenheden in het Nederlands en in het Duits). Naast professor Ebeling uit Amsterdam was opnieuw professor Zabrocki mijn beoordelaar. Ik was enigszins bang voor zijn beoordeling; ik wist namelijk dat hij zijn eigen concept van de fonetiek had ontwikkeld. Daarin had hij de theoretische uitgangspunten van de Praagse School bekritiseerd, en juist deze uitgangspunten had ik in mijn werk overgenomen en verder ontwikkeld. En inderdaad: de recensent begon met een complete kritiek van mijn thesen vanuit het perspectief van zijn theorie... Maar: hij eindigde met de woorden “Indien men echter de theoretische uitgangspunten van de kandidaat zou gaan aannemen dan verdient zijn werk...”, en er volgde louter lof, gevolgd door de aanvraag om mijn Habilitationsschrift aan te nemen, en een recommendatie aan de Minister voor Hoger Onderwijs om het ook nog met een ministersprijs te onderscheiden. Dit was typisch Ludwik Zabrocki. Hij was in staat om de eigen inbreng van zijn studenten te herkennen en te waarderen, ofschoon hun wetenschappelijk werk met zijn eigen theoriën niet noodzakelijk overeenkwam.

Met toestemming van professor Zdzisław Żygulski (1888–1975), directeur van het Instituut voor Germaanse Filologie in Wrocław, had ik later een cursus Nederlands georganiseerd. Ik had deze cursus, naast mijn andere cursussen in de germanistiek, eerst zelf gegeven, en later samen met een docent uit Nederland die naar Wrocław kwam. En toen nog later een groep van enkele geïnteresseerde assistenten ontstond, werd het mogelijk om een nieuwe studierichting binnen de germanistiek te organiseren: de neerlandistiek. Elk jaar hadden enkele studenten deze studierichting geabsolveerd; zij verkregen de titel van ‘magister Germaanse filologie met specialisatie neerlandistiek’.

Het ontstaan van de nieuwe studierichting vond zijn bevestiging ook in de naam van de door mij geleidde Afdeling voor Duitse Taal (*Zakład Języka Niemieckiego*) van het Instituut voor Germaanse Filologie. De nieuwe naam luidde: *Zakład Języka Niemieckiego i Niderlandystyki*; Afdeling voor Duitse Taal en Neerlandistiek. Ikzelf had ook de filologische ‘basisinstrumenten’ voor die neerlandistiek bewerkt en uitgegeven: een Nederlandse grammatica, een Nederlands-Pools en Pools-Nederlands woordenboek en later (samen met mijn toenmalige, later overleden echtgenote Dorota) ook een geschiedenis van de Nederlandse literatuur.

Dankzij de positieve houding van de universitaire overheid had ik wetenschappelijke conferenties met buitenlandse gasten kunnen organiseren en professoren uit Nederland en België naar Wrocław kunnen uitnodigen; iets wat in de toenmalige moeilijke tijden geenszins een vanzelfsprekendheid was. Ik had ook het wetenschappelijke tijdschrift *Neerlandica Wratislaviensia* gesticht; als jaarboek verschijnt dit tijdschrift tot vandaag. En nadat ik in 1984 vice-rector voor wetenschap en internationale samenwerking van de Universiteit Wrocław

werd en mijn eerste leerling, dr. Stanisław Prędoła (1944–2021), zich habiliteerde, ontstond de mogelijkheid om de neerlandistiek van het Instituut voor Germananse Filologie, waarbinnen zij zich tot nu toe bevond, af te scheiden en autonoom te maken. De nu zelfstandige Erasmus-Leerstoel voor Nederlandse Taal, Literatuur en Cultuur (zo, vanaf 1990, de officiële naam: *Katedra Języka, Literatury i Kultury Niderlandzkiej im. Erazma z Rotterdamu*) kwam dan ook onder de leiding van professor Prędoła te staan.

Later werd de leerstoel, als *Katedra Filologii Niderlandzkiej im. Erazma z Rotterdamu* (Erasmus-Leerstoel voor Nederlandse Filologie), succesvol door professor Stefan Kiedroń geleid en verder ontwikkeld. Zijn opvolger was doc. dr. Bolesław Rajman, en nu is prof. Irena Barbara Kalla de chefin van de Wrocławse neerlandistiek.

Vandaag is de Wrocławse leerstoel Nederlands een in de neerlandistieke wereld zeer goed bekend *en* erkend academisch centrum. Met een zeer goed team van (ook jongere) academici, leidt het vandaag ca. 200 studenten op.

En persoonlijk waardeer ik het zeer dat mijn collega's mij nog steeds als een van de leden van de Wetenschappelijke Raad van de *Katedra Filologii Niderlandzkiej* zien en mij naar de zittingen ervan uitnodigen.

Dit is dus een korte geschiedenis van de Wrocławse neerlandistiek. Zij werd als het ware vanuit het gesprek met professor Ludwik Zabrocki decennia geleden geboren... En zij werd in de beginfase dankzij zijn ondersteuning ontwikkeld.

Dat eerste gesprek met professor Zabrocki heb ik aan het begin van deze tekst genoemd. Maar er was meer... Ik zal nooit een gesprek met hem vergeten waarin hij me *zijn* visie van wetenschappelijk onderzoek voorstelde. Hij had het over een intrigerende vergelijking... Hij zei: academisch onderzoek is zoals het veroveren van de bergtoppen door een alpinist. Hij klimt in alle mogelijke moeite naar de top, soms weet hij geen raad hoe verder te klimmen – en keert om. Maar als hij uiteindelijk op die bergtop staat, krijgt hij een fantastisch uitzicht, ziet hij een nieuwe horizon die hij vroeger nooit kende. Zo is het ook met wetenschappelijk onderzoek. Als je na veel ontberingen eindelijk het door jou onderzochte probleem hebt opgelost, zie je tientallen nieuwe problemen die je vroeger niet had kunnen zien. Daarop berust de onsterfelijkheid van de wetenschap. Elk opgeloste onderzoeksprobleem baart nieuwe cognitieve problemen die je voordien niet had gerealiseerd en van die je niet bewust was. Als je dat begrijpt, zei professor Zabrocki tegen me, dan zul je begaafde en moedige mensen om je heen zoeken. En je zult hen nieuwe perspectieven tonen zodat ze diegene problemen gaan onderzoeken waarvoor jouw leven te kort zal zijn.

Mijn korte herinneringen aan professor Ludwik Zabrocki wil ik met één wens beëindigen: mogen mijn leerlingen, die vandaag zelf hoogleraren zijn, voor *hun* leerlingen een nieuwe horizon en brede perspectieven doen openen. Zoals destijds professor Zabrocki die voor mij had geopend.